

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ ԲՆԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 2 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1853

ԹԻՒ 432

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 2 ՅՈՒՆՎԱՐԻ 1853

Երբ տարւոյս սկիզբը Արարիկան Արարչոյ պարտանքին կը համարի ջերմեռանդ բարեմաղժութիւններ վերառաքելու բարձրեան Աստուած, որպէս զի իւր անհուն ողորմութեամբ բարեհաճի երկնային խաղաղութիւնը և բրիտանիակայէն եղալորտութիւնը և միաբանութիւնը յուղարկել մեր ամենասիրելի ընդհանուր Հայոց ազգին, անոր յառաջողութեանը և որ ըստ օրէ հոգևոր և մարմնաւոր բարեմասնութեամբ զարգացմանը համար:

Այս ընդհանուր բարեմաղժութեան ի զատ, Արարիկան Արարչոյ մասնաւոր պարտաւորութիւն մը ևս ունի կատարելու. այսինքն յատկապէս շնորհաւորել զնոր տարին իւր յարգոյ ստուգաբարձը, որք ազգասիրական գովելի ոգիէ շարժեալ կը բարեհաճին միշտ նպաստամատոյց ըլլալ առաջնակայ ազգային անդամակի լրագրոյս, ներողամիտ ըլլալով վեհանաճար անոր մարդկային պակասութեանցը:

Երբ որոյս 430երորդ թուոյն մէջ խաբեբաններու և խաբուածներուն վրայոք համառօտիւ խօսելով, խոստացանք պատմական դէպքեր հետզհետէ յառաջ բերել հանդարտ ոգւով ի լուսաւորութի բարեմիտ ժողովրդեան: Այն թերթիւ Ղեկավարներու Հ. Արարիկէ վարդապետին մէկ նամակը հրատարակելով, այսպէս կըսէինք.

Վաղաքէ մը զբարեմաղժութեանը որ այս նամակը բարդատեն յիշեալ Արարիկէ վարդապետին ուրիշ միջև ցայսօր երևան ելած իրարու հակառակ գրութեանցը հետ, զորոնք մօտերս պիտի հրատարակեմք ի շնորհիւ ընդհանուր համագրի ժողովրդեան. և երկրաշտկութիւն լուծելով թէ յայնժամ կարող պիտի ըլլան ճշմարտութիւնը զատելու ի ստուծի և ի խաբեբանէ:

Ի Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Առհնարապէս Պատրիարքին Բարձրութեանը տալիս:

Ի Վեհեմեկ յամի Տեառն 1852, այսօր յուլիսի 22:

Այս օրերս Սիբիրեան սրբոյն Վաղարշ որ ի Վեհեմեկ ըստած գիրքը ձեռքս իյնալով, արդարացի գայթակղութեամբ մը զայրացայ տեսնելով թէ ինչպէս ամենայն ճիգը թափել է ստուծութեամբ, անիրաւ զրպարտութեամբ ու անվայել ծաղրածութեամբ վատահամբաւ և պարտաւելի ցուցնելու այնպիսի բարերար և սրբազան Սիբիրեանութիւն մը, զոր հարիւր յիսուն տարու ընէ ի վեր Հռովմայ սուրբ Վահր ճանչցեր ու հաստատուել է: Արտիս տագնապը ու բարկութիւնը իրաւամբ այն ատեն աւելի զայրացաւ. երբ որ գրքին 79 երեսը կարդալով, տեսայ որ հեղինակը, կամ աւելի լաւ բացատրեմ հեղինակները՝ իրենց ստուծութեանցը և դժոխային զրպարտութեանցը զիս ալ գործի մը ու գեր են ձեռք առնուլ, Վեհեմեկ պատմական Վիպ մը կոչելով, իբրև թէ ես ալ իրենց խորհրդակից և միաբան ըլլայի: Իր ճամբան անկարելի է որ կարենար հանդարտ կենալ այն ծանր ու անօրէն զը պարտութիւնները լսելէս ետքը, այս պատճառաւ իմ յօժար կամքս ներկայացայ Արհ. Պետրոս Արքեպիսկոպոս Ստեփան Վեհեմեկ մարդ եկեղեցւոյն վեհաժողով Պատրիարքին առջև, որուն իշխանութեանը ներքին եմ հիմակ, և ահա աւսիկ իրեն դիմացը հետեւեալ խօսքերով յայտնապէս կըրողորդեմ:

Կրկնայեմ ամենուն, ինչպէս թէ Աստուծոյ

Ահա այսօր մեր սովորական թերթիւ և Յաւելուածովը կը հարգորդեմք յարգոյ ընթացողաց յիշեալ իրարու հակառակ գրութիւնները. ուրոնցմէ մէկը՝ այսինքն Վեհեմեկ Վեհեմեկայի գէմ՝ Վոյեճոց ձեռքը յանձնուած բողոքոյ թուղթը, Սիբիրեան Վեհեմեկ ըստած իտալերէն պարտաւարքէն թարգմանեցինք՝ անոր 73 երորդ թղթահամարէն սկսեալ, ըստորում մանրամասն անդեկութիւններ տրուած են նոյն բողոքոյ թղթոյն պատճառացը և պարագայիցը վրայոք:

Չեմք ուզեր երկար խորհրդածութիւն ընել այս խիստ գայթակղական գրութեանցը վրայոք. բայց և այնպէս յայտնի է որ ճշմարիտ բրիտանեայ և բարեպաշտ անձ մը չկրնար, առանց զարհուրելու կարգալ զանոնք. տեսնելով թէ Յիսուսի Վրիտանի անուամբ վարդապետութեմը յատուկ պաշտօնեայ և ժողովրդեան հոգևոր հովիւ, առաջնորդ և վարդապետ կոչուած անձինքը ինչ բարոյականի և ինչ սիգրանց տէր մարդիկ են. քանզի բրիտանեական սուրբ կրօնը՝ իրենց դատապարտելի կրիցը գործիք մը ընելով և բարեսէր խեղճ ժողովուրդը խաղաղիկ մը տեղ զնելով, պատճառ կըլլան որ Աստուծոյ անունը կը հայցոյն ոչ միայն հեթանոսաց մէջ, ինչպէս որ գրուած է, այլև կը ստակամբ ըսելու, նոյն իսկ բրիտանեայ մէջ որ իրենց հոգևոր հովուաց անարժան և բրիտանեայ թեան հակառակ ընթացքէն չարաչար կը գայթակղին: Վաղաքէ մը ինչ արեւմտեակերտութիւններու, զոր բնաւ չկրնար արդարացնել մէկը, ժամանակին պարագայից սիբիրեան Վեհեմեկ յառաջ բերելով:

Վայ որ ատէ բարւոյն չար և չարին բարի, Վեհեմեկութեանը Հ. Արարիկէ վարդապետը՝ միաբանութեամբ իւր երից Սիբիրեան ընկերացը որ վախճանեալ են այժմ, սուրբ Վաղարշ վարդապետաց ընթացքը չարաչար կը դատապարտէ և զՎոյեճոցները կարգարացնէ իւր հոչակաւոր

բողոքոյ թղթոյն մէջ. և ժամանակէ մը ետեւ իւր առջի գրածին հակառակ յայտարարութիւն մը կը հրատարակէ դատապարտելով զՎոյեճոցները և արդարացնելով զՍիբիրեանները. և ինչպէս խիստ ճարտարութեամբ գրած է Սիբիրեան հայագիր(1), կերպուած որ յառաջագոյն ըրած երգումը սուտ է: Վերջապէս այսպիսի անարժան և դատապարտելի ընթացքով մը հոգևորական հայ եկեղեցականաց և ժողովրդեան մէջ անվերջանալի խռովութիւն և անհանդարտութիւն մը ձգելէն ետեւ, զարմանք չէ մի որ կրնայ այժմ իւր ծերունագորդ հասակին մէջ հանդարտ և անխիղճ կեանք մը անցնել ի գուարձալ քաղաքն Վեհեմեկ միաբանելով լատինացի կրօնաւորաց հետ և անոնց ծէսը ընդունելով, կամ լաւ ևս է ըսել լատինացի դառնալով:

Յաւելու է մեզ ապաքէն այսպիսի վշտալի նիւթերու վրայոք խօսիլ, որոնք անշուշտ պատիւ չեն ընել արդիւն ընդհանրութեանը, սակայն միւս կողմանէ կը ճանաչեմք զուրբ պարտաւորութիւնը, զոր ունի Արարիկան Արարչոյ միջոցներ մատակարարելու մեր հայագրի սիրելի ժողովրդեան, որպէսզի կարող ըլլալով ճշմարտը սուտէն և բարին չարէն զատելու, զգուշանան միշտ սուտէն և չարէն և ճշմարտին ու բարւոյն հետեւին. առանց որոյ չիք խաղաղութիւն և բարորութիւն սրկել ժողովրդեան համար:

Սիբիրեան պատմական լրագրոյն 47 երորդ թերթի հետեւեալ լուրը կը տարունակէ. զոր յօժարամիտ կը մտածեմք հարգորդելու մեր ընթերցողացը: Բանզի այս դժբաղդ պարագայիս մէջ՝ պերճասպասիւ Տատեան Վոլոյս ամիրային մարդասիրական ընթացքը պարձանք մը կրնայ համարուիլ ընդհանուր ազգիս:

«Վեհեմեկ հինգ շաբթիէն ուրբաթ լուսնալու»

(1) Տես լրագրոյս 427 թուոյն մէջ:

առջևը ըլլայի, որ այն պարտաւարքիքը շարագրողաց հետ ամենեկին խորհրդակցութիւն չեմ ունեցեր. մանաւանդ թէ և ոչ ալ կրնայի անոնց ստուծութեանց վկայ ըլլալ. անոր համար կըրողորդեմ թէ բողոքովին զրպարտութիւն սեպուելու են ինչ որ իմ վրաս գրուցուած են այն գրքին 79 երեսը: Կրկնայեմ որ թէպէտ կը ստանդուաւորու իր իր ատենն, առանց հրամանի մանաւանդ թէ Սիբիրեանութեան կամքին գէմ, լաւ դիտաւորութիւն և ուղղապատական մտքով, իմ քանի մը ընկերակցացս հետ յամի Տեառն 1820 հուլիսեան կեկեղեցիէն բաժանեալ Հայոց պատրիարքարանը գնացի. որ իրենց խնդրուածոց և հրաւիրանացը համեմատ հետեւին խօսիմ ու վիճեմ. բայց այս վատահամբաւ գրքին մէջ բանին էութիւնը ինչպէս որ է պատմուած չէ, հապա ճշմարտութիւն այս է. - Այն ատեններն որ ուղղապատ Հայոց գէմ մեծ հալածմունք կար, ազգին մեծերէն ու մանք, որոնց գլխաւորը կրնանք սեպել Տանիմար քայի առաջին թարգման Յովհաննէս Արամեան, որ բոլոր ուղղապատաց առջևը արժանապէս յարգ ու մեծարանք գտած էր, բարի ու սուրբ դիտաւորութեամբ յորդորեցին զմեզ որ երթանք հուլիսեան չեղող Հայոց հետ աստուածաբանելով վիճենք. աս ալ ըսին թէ Վեհեմեկիս Վորդեսի Վատին եպիսկոպոսը և առաքելական փոխանորդը հրաման տուած է, և թէ տէրութեան ալ կամքը այն է որ կերպով մը խաղաղութիւն ու միաբանութիւն ըլլայ երկպառակ ազգին մէջ: Սիբիրեան լատինացի վատահամբաւ երանք գնացինք, և շատ պատճառներով ստիպեցինք հա-

կառակորդները ուղղապատ հաւատքին ճշմարտութիւնը խոստովանելու, և Պատրիարքին կը ըրտը հաստատած հրատարակելու ալ: Աս հաւերիստ որ պատարագ ալ մատուցի, այն դաշամբ որ ըստ մեր ծիսին Պիոս է սրբազան հայրապետին անունն ալ յիշատակուի պատարագին մէջ: Երբ ըրտը սիրով ընդունեցաւ իմ առաջարկութիւնս, ու մեծ զգացմունք ունեցաւ այնչափ տարիներէ ետեւ իրեն եկեղեցւոյն մէջ սրբազան Պապին ու եկեղեցւոյ երևելի գլխոյն անունը լսելով: Բոլոր այս բաներուս մէջ սրբոյն Վաղարշ Սիբիրեանութիւնը ամենեկին մասն չունէր. մանաւանդ թէ ետեւէ ետեւ հրամաններ կու գային մեզի այն բանէն ետ կենալու: Սիբիրեան զանդեցանք, վասնզի չէինք ալ կրնար ետ կենալ այնպիսի բանէ մը որ ասանկ յաջողութեամբ առաջ գնաց, և ոչ տէրութեան կամքը հակառակիլ, որ ինչպէս ըսի կը ցանկար փափաքելի կրօնական միութիւնը Հռովմայ հետ միաբան չեղող Հայոց և ուղղապատաց մէջ: Այս ամէն բաները տեղն ի տեղը ծանուցեր եմ Հռովմայ նք ժողովոյն:

Կրկնայեմ թէ տղայութեանս դաստիարակութեան ատենէն ի վեր քանի որ սրբոյն Վաղարշ վանքը կեցած եմ, ոչ երբէք հուլիսեան ուղղապատ հաւատոյ և կամ Հռովմայ սրբազան առաքելական Վահին գէմ բան մը սորված եմ, մանաւանդ թէ մեծ փութով զիս խրատեր են թէ ինչպէս մեծարանօք պատուելարժան է սուրբ Վահր ու սրբազան Հայրապետը. ևս ու իմ ընկերներս ալ նոյն եռանդեամբ այն վարդապետ

գիշերուան մըրկին ժամանակը, Ալեքսանդրիոյ վերջին շոգենաւը որուն մէջ 300էն աւելի այր և կին ճանապարհորդ կար, մեծագոյն մասը Մէքքէէն դարձող ուխտաւորները, մայրաքաղաքին նաւահանգիստը մտնելու առեւեր Այստեֆանօսի առջև ցամաքը ինկաւ:

«Այս դժբաղդ արկածին լուրը՝ արքունի վառօդապետ մեծապատիւ Տատեան Պօղոս ամիրայիին ակնհայտ հասնելուն պէս, իսկոյն նաւաբեկ եւաշներուն օգնութեան փութացաւ, և զանոնք ամէնքն ալ ազատելէն և ողջ առողջ ցամաքը հանել տալէն ետև իւր տունը ժողովեց, վրանին գլուխին մարքել տուաւ, կերակուր, անկողին, հագուստ, և մինչև ստակ շնորհելով, նահապետական և իշխանավայել հիւրընկալութիւն մը ըրաւ այն դժբաղդներուն, որ այնչափ ահագին անապատներն ու ծովերը անցնելէն ետև՝ իրենց հայրենեաց նաւահանգստին առջև այնպիսի մեծ փտանգի մը մէջ ինկեր էին: Իսկուհի և վեհանձըն Վիրայի այսպէս մարդասիրաբար զանոնք խնամելէն ետև, հետևեալօրը արքունի նաւաբանէն յատուկ շոգենաւ բերել տուաւ, ցամաքը ինկած նաւին և ճանապարհորդաց այրանքները մէջը լեցուց կայսերական մարտտունը խորկեց: Ճանապարհորդներուն համար ալ յատկապէս կառքեր բերել տարով, մէջը նստեցուց ու տեղերնին խրկեց:

«Անհար է պատմել այս մարդասիրութիւնները վայելող նաւաբեկեաշներուն ըրած սրտանց շնորհակալութիւնները բարեւեր Վիրայիին, որուն այս մեծանձնական գործերը իւր անուական գերբաւաստանին և առհասարակ ազգերնուս մեծ պատիւ կ'ընեն»:

Հայկազուն երեւելի բարեկամ մը յետագայ նամակը յուղարկած է մեզ ՚ի Ղնտոնէ:

«Երբեք շատարակիչ»

«Լուստն, 10-22 Դեկտեմբերի 1883»

«Ուրախութեամբ ընթերցաք ՚ի թիւ 21 նոյեմբերի Արշալուսի Արարիկին, թէ 12 Հայ երիտասարդք, իւրաքանչիւրն 20000 դրուսով զբարձրագոյն զնելով, հաստատեալ են ընկերութիւն մի ՚ի մէջ իւրեանց, որոյ նպատակն է գլխաւ Արարիկի և աշխատիլ անդ ՚ի մետաղապահարանը»:

«Կարի բաժնի, օգտակար և գովելի է յառաջագրութիւնս, և յուսամք զի այլք բազումք ևս ՚ի մերազնեայ երիտասարդաց՝ հետևեցին օրի»:

տութիւնները բարոգեր ենը հերձուածողաց, ինչպէս ինքնորին ալ աչքերնիս առնելով»:

Կը վկայեմ որ սրբոյն Վազարու Սիթարեան միաբանութեան ամէն Սիթարեանքը, որոց հետ իմ երիտասարդութեանս ինչուան աս իմ ծերութեանս առեւեր վարուելու եմ, ուղիղ և հաստատուն սկզբամբ կ'աշխատին ՚ի փառս Աստուծոյ, Հոռովմայ սուրբ եկեղեցւոյն ճշմարիտ յարգը և սրբազան Հայրապետաց ստոյգ պատիւն և մեծարանքը բարոգելով:

Վերջապէս կը վկայեմ թէ այն դրպարտողական թուղթը, որ հեղինակները իրենց պարտաւազքին 80 երեսը գրեր են մեր չորսին ստորագրութեամբ, Հոռովմայ Տարածման հաւատոյ (Փրօփականտա) աշակերտ բանի մը ուղղափառ քահանաներէ շարադրած է, որոնք մուկին թըշնամի էին Սիթարեան Սիթարեանութեան, ու բռնի ստիպեցին զինք այն թղթոյն ձեռք զնելու: Բայց մեր ինքզնի զարնելով՝ մէկէն յետո կոչման թուղթը Հոռովմայ սուրբ ժողովոյն խորկեցինք, որուն հարազատ օրինակն է հոս գրածս:

«Այս թուղթը գրելով մեր ստորագրեալ բազանայրս կ'ուզենք ետ կանչել այն գիրը որն որ մէկ բանի ամիս առաջ, յամի 1821, երկու օրինակ եղած յանձնեցինք Հոռովմայ Տարածման հաւատոյ աշակերտացը գլխաւորներուն, Վեներաբար մեծարգոյ Սիթարեան հարցուսմանց»:

(1) Ինչուան կ'անըր աչքը առնող եկեղեցական մը զարմանք չէ՞ մի, որ անիտաւ և խելքէ դուրս վկայականի մը ձեռք կը գնէ, և այն ոչ թէ կատարեալ ալ գրեթէ բռնի ստիպման մը հարկաբեկ...:

նակի ընկերութեանս այսմիկ: Սակայն վասն առաւելագիւրութեան և անորութեան նպատակի նոցին լաւ ևս առնիցեն և թէ ունիցին ՚ի մէջ իւրեանց զոր՝ որ գիտիցէ փոքր ՚ի շատե զանգղիւարէն: որպէս զի ՚ի ժամանին անդ մի ունիցին կրել դժուարութիւնս ինչ: Իսց յայտնանէ ոչ միայն հարկ է որոց գնանն անդ՝ լինել յարթութեամբ և կորովի առ ՚ի կարել տողալ աշխատութեանցն բերել և այլն, այլև տեղեակ լինել մանաւորապէս զարուեստէն այնմանէ: Եւս և յառաջագոյն քննել և տեղեկանալ զամենայն ըզկարևորացն, որոց մարթ է պէտս ունիլ նոցա անդ:

«Օ այս ամենայն յիշեմք վասն օգտի յարգոյ մերազնեայ երիտասարդաց և աշորութեան նպատակի նոցա, և ոչ թէ ՚ի կատեցուցանել զնոսա ՚ի գովել յառաջագրութեան նոցին»:

«Աղջ և ուրախ լերուք ՚ի Տէր»:

Օ միւրեւիոյ Վահագն անուն յունարէն լրագրոյն վերջին թերթերուն մէկուն մէջ կը կարդամք:

«Յառաջագոյն ծանուցինք զգործագրութիւնը թագաւորական հրամանաց որ կը վերաբերէին ՚ի տաճարն սրբոյ Վերեղմանին և ուրիշ սրբազան Տեղեաց: Յետ այնորիկ պիտի կարգաշուէր կայսերական գլխաւոր և ընդհանուր հրովարտակը, որ ուղղափառ (օրթոտքս) քրիստոնէից սրբազան Տեղեաց վրայօք ունեցած իրաւունքնին կը հրատարակէ. սակայն զանազան պատճառաւ ետ կը մնար նոյն հրովարտակին ընթերցումը: Վերջապէս նոյեմբերի 18ին մեծ հանդիսիւ կարդացուեցաւ, և հետևաբար կարծեմք թէ Վիթի և Ֆիլիպի պաշտօնը շուտով պիտի վերջանայ, և սրբազան Տեղեաց ինքիւր պիտի դադարի զաղօղիցները գրիստոնեայ ազգերը, եթէ մեր հակառակորդները չ'ուզեն կարգէ դուրս և անմտօղիր կերպիւ վերստին խառնել բարեոք կարգադրեալ բաները»:

«Յիշեալօրը Լորուսաղէմի դատաստանարանը ընդհանուր ժողով եղաւ. յորում ներկայ գտնուեցան Իարձրագոյն Վրան փոխանորդը, քաղաքապետը, քաղաքական ժողովոյն անդամները, Լորուսաղէմի Վարդապետը և տեղոյն ուրիշ երեւելիները: Այս ժողովոյն մէջ կարդացուած պատուական հրովարտակին միտքը այս է. այսինքն կը հաստատուի ըստ ամենայն մասին՝ սուրբ Տեղեաց համար 1840ին Յունաց տրուած հրովարտակը. թուղթը սրուի անոնց՝ տարին երկու անգամ պատարագ մատուցանել Չիթենեաց լեռան վրայ, և սուրբ Աստուածածնայ գերեզման»:

«Եւ գնացիցը վրայ թէ իրենց վանքին մէջ զերէ և թէ դուրսը առաքելութեան ատեննին. վասն զի այն գրուածքը Վարդապետաց ուզածին պէս շարադրուած է, որ Սիթարեանց թըշնամի էին և անոնց ձեռնտուութեանը այն առեւեր հարկ էր որ գիտեցինք»:

«Արդ ամենուն առջև կը վկայենք թէ այն գրուածքը չէ թէ միայն անիտաւ և խելքէ մտաբէ դուրս էր, ու առանձնականաց պակասութիւնները՝ ընդհանուր Սիթարեան Սիթարեանութեան վրայ ձգելով, այլ նոյն Սիթարեանութեան բարեյիշատակ հիմնադրին ալ քանի մը խօսքեր զրուցուած են, որոնք գէշ մտքով ալ կ'ընան հասկըցուիլ, իբրև թէ հերետիկոսաց հետ վարուելուն ատեն Կոլլիգա մը գործածած է, ամէն բանէն աւելի վանքին շահը մտածելով»:

«Ար վկայենք դարձեալ թէ չ'ուզելով՝ ու գրելիք բռնի ստորագրեցինք այն թղթին, ժամանակին վտանգաւոր պարագաներէն ազատուելու համար. և այն դաշամբ որ ետքէն կարող ըլլանք բանի մը բան սրբազրել, մանաւանդ Սիթարեան բարահօր վրայ եղած խօսքերուն մէջ: Թեպէտ Վարդապետաց մեզի խօսք տուին, բայց իրենց խոստանանք վրայ հաստատուն չ'իկնարով թուղթը մէյմ'ալ ձեռքերնին չտուին, որ ինչպէս ըսինք, չ'ուզելով ու ընդգէմ մեր խորձ մտանացը իրենց տուէր էինք. ուստի հարկ է որ հրապարակաւ ետ կանչենք այն թուղթը, և որ ողջները թէ ամենեւին բանի տեղ սեպուելու չ'են այն կրկին օրինակները՝ որոնք մեր ստորագրութեամբ իրենց բովն են: Եւ կը վկայեմք որ առաջի Աստուծոյ և սրբոյ եկեղեցւոյ՝ որ Վե»:

նին տաճարը Յունաց կը վերաբերի, ինչպէս որ առհասարակ ամէնքն ալ կը վկայեն»:

Ինչպէս նախընթաց թերթովիս խոստացաւ էինք, ահաւասիկ Ալեքսանդրիոյ Արամեան զրուատան յարգոյ վարժապետ Սամուրեան պարոն Ղուկասին ատենախօսութիւնը:

«Տեաք իմ»:

«Այս պարզ կարող եղանք յայտ յանդիման ցուցուեց ձեզ, ձեր սիրելի գաւազանը մէկ ու կէս տարուան միջոցիս մէջ ըրած յառաջագրութեան պտուղները, Այս պարզ առջի անգամն է, որ Ալեքսանդրիոյ մէջ Արամեան դպրատունը իւր յառաջագրութեան ցուցակը կրնե՞րիսցը նէ ձեզ: Եթէ ազգասէր սրտերը կուրախանան ազգային ամենափոքր զարգացմանը վրայ, որպիսի աւելի պիտի ցնծաք դուք, Տեաք իմ, ձեր սիրելի գաւազանը բարեկրթութեանը ակնանտես ըլլալով: Չեմ ըսեր այն պատիւն և պարծանք, որ կ'ըստանան քաղաքիս սակաւաթիւ հայկազունները Արամեան փոքրիկ դպրատանս վրայ այսպիսի եռանդով հոգ տանելուն համար: Վասն զի գիտեմ որ ամէն հայրենակից պարտք կը համարի հիմա գնէ միտքը մշակելու, իւրաքանչիւր ծընողը կը փութայ գնէ իւր գաւազանի վրայ տեսնել ինչ որ՝ գուցէ իր ժամանակին պարագաները չ'իկնենք իրեն ստանալու: Աւստ մտասիրութեան եռանդը կրնայ յորդորել գրգռել մեզ՝ օգտակար գործքեր ընելու, լուսաւորելով մեր ցիրուցան ազգակիցները. պիտի հասկընան թէ նոյն հայրենասիրութեան հոգին կը բուրբոքէ միշտ իրենց սիրտը: Պիտի իմանան որ թէ և մշտնեւրդ իրարմէ հեռու ըլլան, ուսմամբ միաբանութիւն մը կը կազմեն մէջերնին և իրարու ձայնը մէկէն կը լսեն»:

«Արամեան դպրատունս որ ատեն մը վհատեալ կ'ըսպատէր, այսօրուան օրս ընդհանուր և յատուկ հոգաբարձութեամբ կը քաջաւերուի, և ուրախութեամբ կը լեցունէ մատղաշ աշակերտներս այս քննու թիւրը ընելու միջոցները հոգալուն: Օ մայրելով կը լսեմք հայաբնակ քաղաքներուն նշանաւոր կամ չափաւոր վարժարանաց, մեծ կամ պզտիկ դպրոցներու յառաջագրութիւնը, երանիք թէ, ո՞վ սիրելի աշակերտք իմ, ձեր սրտուելի և գորովաբար ծնողքը գոհ ընելէն ՚ի գաստ, ձեր յառաջագրութեան լուրը միանար այն վարժարանաց յառաջագրութեան արձագանացը: Այո, Տեաք իմ, եթէ բարձր գիտութիւններով չարդարեցան ձեր սիրելի գաւազանը, գնէ կը տեսնէք որ ստացան այն ամենացաւ»:

«Նեւտոյ բաղմորդ իւն Սիթարեանց Սիթարեանութիւնը ոչ երբէք մար, կասկածաւոր և հերետիկոսական վարդապետութիւն մը ունէ, ցեր կամ սորվեցուցեր է ինչ որ մենք գիտենք, մասնաւանդ թէ միշտ ամէն ջանք ըրած է պաշտպանելու և տարածելու հոռովեական ուղղափառ սուրբ հաւատքը և բարի վարուց ուղղափառ»:

«Այս ամէն խօսքերնուս հաստատութեանը համար յօժար ու ազատ կամօք այս վկայութիւնը մեր ստորագրութեամբ կու տանք»:

«Տուեալի Իւրա Կոստանդնուպոլսոյ, 2 Յունվարի 1822: «Տէր Սիթարեան Վրդապետ: «Տէր Սիթարեան Վիթի: «Տէր Սիթարեան Սիթարեան: «Տէր Սիթարեան Ղեզնիքեան (Ղիոյա)»:

Երանցին ճշմարտութիւնը այս է, և ասկէ դուրս մէկու մը բան չեմ պատմած ոչ աւելի ոչ պակաս, ընդգէմ ճշմարտութեան և ընդգէմ իմ խոջին՝ վասն զի գիտեմ որ նոյն Սիթարեանութիւնը ճըշմարտապէս ուղղափառ է, և նախանձաւոր փառացի Աստուծոյ և սրբոյ հոռովեական եկեղեցւոյ, և Ազգին շատ օգտակար»:

Ի վկայութիւն այս ամէն զրուցածներուս, պետք եղած տեղք երգուըննարու ալ պատրաստ եմ: Տէր Սիթարեան (Ղեզնիքեան)»:

Վնենալ և հաստատեալ վասն ստորագրութեան ձեռնագրին և բացայայտելոցն ՚ի սմա. Դ. Արեւիկա Պարբ. Գովանակս Սիթարեան Վիթի, բարոսազար Պարբիարեան: Տ. Կ.

կալի ճաշակը , այն ճաշակը որով կրնան վերջերք
իրենց փնտռածը ձեռք անցունել , և այս է ուս
ման ճաշակը : Արեմն մեր աշխատանքը պարասպ
չե՛րաւ . որ մը պիտի գայ , ու՛ր սիրելի հարք , որ
պիտի վայելէք ձեր այս սիրելի որդւոցը բարի
պտուղները : Առտի քաջաբերութիւնք , աշխատելիք
գարատան անունը ծանօթացրնել , նախանձելի
ընել հայրենակցոցը առջև և ազգին կրթեալ և
առարինի հայ անդամներ տալ . վասն զի յառա
ջագէ՛մ գարատանց մէջն ատեն ատեն այնպիսի
մասխոհ և խեղացի մարդիկ կ'երևն , որ սագին
լաւութեանը համար աշխատելն և անոր օգուտ
ներ ընելն ՚ի գտար սագաց ուշագրաւ
թիւնը կը գրաւեն , և Հայոց ազգին անունը ա
ռաւել ևս կը տարածեն ամէն տեղ :

«Արտեմներ այսօրու ան օրս Հայոց ազգը մեծ
մտաւորական շարժման մը մէջ , գարատուն
ներ կանգնելու և ընկերութիւններ կազմելու վը
րայ են : Ինչո՞ւ համար արդեօք . միթէ ազգին ա
մէն անդամները գիտութեամբ լեցունած են , մէջ
միայն ուսման գործերը յարգու սիրու ճանչ
նալ . առին այն ամենացանկոտ ճաշակը , կը հաս
կընան որ ամենապարկի գործողութիւն մը ուս
ման կարօտ է . և կը փութան մեզի պէս , Տեւորք
իմ , գործակից ըլլալ այս ընդհանուր շարժման :

«Ի՞նչ չիարձենք որ մեր Հայոց ազգը ՚ի վա
ղուց անտի ազիտութեան մէջէր մնացած . մէջ
հայա , օր մը , ատեն մը ունեցանք և մեր մեր
ծիրանները , մեր տաճարները , մեր դիւաններ
ըր , և մեր հոյակապ վարժարանները , ունեցանք
և մեր այնպիսի լեզու մը և այնպիսի նշանաւոր
մարդիկ , որոնց վրայ կ'ըզմայլնէք , և կը գովենք
զանոնք , առանց բոլոր սրտով աշխատելու անոնց
հասնելու . Վերջապէս մեր ազգը միակ ազգ մըն
էր և մինչև հիմա ծանօթ և յարգի ամէնուն :
Կարծես թէ պարագաները ուզեցին տոտեն մը ա
նոր անունը կորսնցնել , բայց մեր հաւատար
մութիւնը , հեղութիւնը , հաստատմունքիւ
նը , վեհանձնութիւնը և համբերութիւնը զորս
քրիստոնէաբար ՚ի գործ կը զնէինք աւետարա
նական պատուիրանաց համեմատ , չթողուցին որ
Հայ անունը աշխարհէս վերնայ . ընդհակառա
կին ազատիրական գործերով կը յառաջանայ
և կը լուսաւորուի :

«Արեմն թող ըսենք , կեցցէ՛ վեհանձն Ազգն
Արամեան , կեցցէ՛ մեր եկեղեցւոյ տեսնելի գը
լուին՝ Արեւսէս Կ . որ ազգնաւորը կաթուղիկ
սըն անուայն Հայոց , կեցցեն ամենայն ազգա
սեր ծնողք որք կը ջանան իրենց որդիքը կրթե
լու . և դուք , սիրելի աշակերտք , ձեր ժրջա
նութեամբը սիրուն ապագայի մը պատրաստուե
լով , միաբերան մեծարանքնիդ և երախտագի
տութիւննիդ կ'ուզեք անշուշտ յայտնել ամէնուն ,
մանաւանդ մեր Արամեան գարատան ազգասեր
հոգարարձուին , որ ձեր յառաջագիտութեանը և
երջանկութեանը վրայ անդադար հոգ կը տանի» :

— Պէտք է հետեւեալ յօդուածը կը գրեն
Թիբեթի Չեյնի-նի անուն գեղմաներէն լրագրոյն :

«Վաւերական աղբիւր է մը իմացայ , թէ սուրբ
Տեղեաց վրայօք Վատինացոց պահանջները
հետեւեալներն են , 1 . Վատինացի կրպահանջն
բացարձակ իշխանութիւն ունենալ ստատւածային
պաշտօնը մատուցանելու Փրկի գերեզմանին
վրայ , ինչպէս որ կրմատուցուէր մինչև 1808ին ,
յորտ մ'ամանակի այրեցաւ Կերեզմանի գմէ
թը : 2 . Արպահանջն որ սուրբ Կերեզմանը ետ
գարձուի իրենց , և թողլուութիւն ունենան
գմէթը նորէն շինելու : 3 . Կտարձուի իրենց՝
մկրտարանը , որ այժմ հերձուածողոց հետ մեկ
տեղ կը գործածուի : 4 . Կորէն յանձնուի իրենց՝
Սարիաճ կո-սի եթի ազդու-նիս ըստածները , որոնք
սուրբ Կերեզմանին մասը կը համարուին : 5 . Կտ
գարձուի իրենց՝ Ինչ զլէհէ մի մեծ եկեղեցին որ
անոնց ձեռքէն առնուեցաւ յովին 1757ին : 6 .
Կմանապէս ետ տրուի իրենց՝ երկու պարտեզնե
րը որ նոյն եկեղեցւոյն մօտերն են : 7 . Վերստին
յանձնուի իրենց՝ այն եկեղեցին , զոր յափշտա
կեցին 1707ին , և ուրտեղ են գերեզմանները Սա
րիամու , որոնք Յովակիմոյ , սրբոյն Բնայի ,
սրբոյն Յովսէփոյ և սրբոյն Ալմեծի : 8 . Վերը
ստին յանձնուի իրենց՝ Հովուաց այրը , որ անոնց
ձեռքէն առնուեցաւ 1828ին : 9 . Վերջապէս

Վատինացի կրպահանջն որ ետ գարձուի իրենց՝
Օնդեան հոռովակաւայ խորանին վրայ եղած
ատողը , զոր Յոյները յափշտակեցին անոնցմէ
1847 Հոկտեմբերի 30ին :

— Սեւեակէն գեղտեմբերի 16-28ին կը գրեն :
«Սեւեակէն կողմերէն սուրհանգակ մը գալով՝
լուր բերաւ , թէ Սքորայի լին մօտ եղած ամ
րացը , զոր անցեալները Վառատաղբիները առած
էին , այժմ վերստին օսմանեան զօրաց ձեռքը
անցաւ : Կտնը 3000 հոգի էին և գրեթէ ամէն
քը աղքատացի անկանոն զօրք , հրամանատարու
թեամբ Սքորայի Սահմուտ փառային , որուն
համար կըսուի թէ վերաւորուէր պատերազմին
մէջ , և իւր փոխանորդը (քէհիա) սպանուէր է :
Կըսուի նաև թէ կառավարութե՛ն զօրացը իրտա
քիչ միաս պատահէր է , իսկ ապտամբները մեծ
կորուստ ունեցեր են» :

— «Վեհտեմբերի 4ին եգիպտական զիպուած մը
կ'ըսէ Ս-ի լրագրիւր , ամէնուն ուշագրութիւնը
գրուեց Հոռով մէջ : Չեզարիսի դուքը՝ որ
իւր նեղ գաղափարներովը և ժամտ բնաւորու
թեամբը ամէնուն ծանօթ եղած է , իւր խոհա
րարը հրացանով զարկաւ մեռցուց ճնճղուկ մը
զարնելու պէս : Այս մարդը ժամանակաւ իւր
ձիադարձաններէն մէկն ալ մեռցուցեր ու ծանր
տուգանք մը տարով և զանազան բարեպաշտական
հաստատութեանց նուէրներ ընելով ազատուէր ,
Այս անգամ նոյն գիւրութեամբ շախի կրնայ
ինքնին ազատել : Սակայն բաղաբախտ օրինաց
ձեռքէն ազատելու համար փանքի մը մէջ փա
խեր ու հոն պահոււոր է կ'ըսեն : »

ԿՈՍՏԱՆՆՈՒՊՈԼԻՍ , 30 ԴԵԿՏԵՄԵՐԻ

Տերութեան գործերը ևս առաւել դիւրու
թեամբ և բարեկարգութեամբ կատարուելու
համար , ամիսէ մը աւելի է որ արգարութեան
բարձրագոյն տոտենը երկու գլխաւոր պաշտօնա
րանի բաժնուեցաւ . այսինքն մէկը Բուսէլի , և
միւսը՝ Անտուրի պաշտօնարան : Սիւննոյն նը
պատակաւ բաղաբախտ կառավարութեան կեր
պին մէջ ևս գլխաւոր փոփոխութիւն մը եղաւ .
այսինքն նահանգաց ընդհանուր կառավարիչները՝
յետ այսօրիկ պատասխանատու պիտի ըլլան Կարձ
րագոյն Գրան առջև՝ նոյն նահանգին երկրորդա
կան կառավարչաց և բաղաբախտաց ընթացքին
համար . և հետեւաբար ընդհանուր կառավարիչ
մը իշխանութիւն պիտի ունենայ իրենց պաշտօ
նէն զրկելու զանոնք և անոնց տեղը ուրիշները
գնելու , եթէ յանցանք մը և գլխաւոր պատկա
տութիւն մը գտնուել ըլլայ անոնց վրայ : Այս
նոր կարգադրութիւնը՝ երկրայութիւն չկայ թէ
մեծապէս պիտի օգնէ հասարակաց գործոց շու
տով ըմբնակուելն . բնորդ բաղաբախտ վեճերը
ըստ մեծի մասին ընդհանուր կառավարաց ձե
ռօքը կատարուելով , արգարութե՛ն բարձրագոյն
ատենը ժամանակ պիտի ունենայ այսուհետեւ
ևս առաւել ուշագրութիւն մտաւորացանելու մե
ծամեծ խնդրոց , որ ընդհանուր ժողովրդեան
օգտիցը կը վերաբերին :

Կայսերական հրովարտական հետեւեալ փոփո
խութիւնները և պաշտօնաբաշխութիւնը եղան :
Կիւմուսի պաշտօնատան մէջ համարակալու
թեան ժողովոյն անդամ Թահսին էֆենտին՝ նոյն
պաշտօնատան մէջ արքունի ստացուածոց կառա
վարիչ անուանեցաւ :

Վիսահարիկ (խորաճ) գրատան սետուչ Հա
նիւտ էֆենտին՝ Կարապուրուսի նահանգին հար
կաղահանջ կարգեցաւ :

Վիսանաւանց տետուչ Վրա էֆենտին՝ տերու
թեան բարձրագոյն ժողովոյն անդամ անուանե
ցաւ . իսկ Վիսանաւանց տետութիւնը (Թէվիթի
պէյին յանձնուեցաւ , որ Սեճ Կարապուսին գը
րատանց տետուչն էր :

Սեճ զօրապետութեան գրատանց տետուչ
Հիպպէ էֆենտին՝ Սեճ Կարապուսի գրատանց
վերատետուչ անուանեցաւ , և միանգամայն գոր
ծակալ կուսակալաց Վիտիի և Կիլիսիի :

Իսմայիլ պէյը , որ Խաճաքիսն է և փետայ նա
խագահին բարձրագոյն ժողովոյն . անգամ կար
գեցաւ նոյն ժողովոյն :

— Պարսկաստանէն կը գրեն , թէ վեհմասիայ
Հասան Ալի խանը Պարսից տերութեան դեսպա
նի պաշտօնիւ Կոստանդնուպոլի պիտի գայ մտերու :

— Ընդոյս 23ին մեծ նաւակ մը , որուն մէջ
բազմութիւ զինուորներ մտած՝ տերութեան շու
գեղաւու մը վրայ կ'երթային Երոլիք երթալու
համար , Սերայ Պաւստուի առջև ընկղմեցաւ , և
գեղաղութեամբ քանի մը հոգի խղուեցան :

— Պաղատան կը գրեն , թէ Պարսից Հասին
տանն չորս տարեկան եղբայրը երկու ամիս կայ
որ յիշեալ քաղաքը հասեր է , փախչելով Հասին
վեճի նկարութեանէն , ըստ որում՝ Կորին Վեհա
փառութեան կենացը գէ՛մ ոճրագործութիւնը
նորոց հետ իրիւ մտանակից կամբատանուի :

— Օսմանեան նաւախու մը որ Վառատաղի
ծովի գերբը պաշարելու սահմանուած է , ամսոյս
17ին ճամբայ ելաւ հրամանատարութեամբ Ահ
մէտ Ֆերիք փառային : Այս նաւախու մը ութ
կտոր նուէրէ բաղկացեալ է :

— Պարոն Յոգիէֆ Կաղաճեան հոռովագրուած
Հայ վաճառականը՝ որ ժամանակէ մը ՚ի վեր Ա
մերիկա կրթնակի , Օսմանեան տերութեան հիւ
պատու անուանեցաւ ՚ի Պարզն :

— Տերութեան բարձրագոյն տոտենը առայժմ
հետեւեալ անդամներէ կը բաղկանայ . այսինքն
Սուտուֆա Նախի փառա , նախագահ . Հէրիֆ
փառա , նախագահի փոխանորդ . Քիւմուսի փառա ,
Սպէհ փառա , Կրիֆ էֆենտին՝ Սիւսթի . Թաք
սիմ պէյ , Հէրիպ էֆենտին , Սիւսթի . Թաք
Սուլթան պէյ , Ահմէտ Հիւքրի պէյ , Խայրուլահ
էֆենտին , Ղեմալ Կոստին էֆենտին , Կուբուսիմ
պէյ , Նախի պէյ , Կիւմուսի էֆենտին և Կրիֆ պէյ ,
անգամբ . Թաքսիմ էֆենտին , Օսման պէյ և Ա
մին պէյ , խորհրդոյ բարտուղարք :

— Հոռովակաւ Հայոց աշխարհական պատրի
արքին փոխանորդը ամսոյս 18ին փոխադարձ ալ
ցելութեան եկաւ ամենապատիւ մեր սրբազան
Պատրիարքին , որ մարդասիրութեամբ և քրիստո
նէականեւ եղբայրսիրութեամբ ընկալաւ զիշ
եալ արժանայարգ վարդապետը :

— Ինիս էֆենտին , որ Կարձրագոյն Գրան
թարգմանատան գլխաւոր անդամներէն մէկն է
և խիստ աղէկ գիտէ թուրքերէն , արապերէն ,
պարսկերէն , գաղղիարէն , անգղիարէն և ռու
սերէն լեզուները , կայսերական բանասիրական
ձեմարանին թղթակից անգամ անուանեցաւ :

ԱՐՏԱՔԻ ԵՒ ԱՐԻՔԻ

ԱՐԻՔԱ . Ընտան , 18-30 Դեկտեմբերի . որս
Տերիին նախագահութիւ հաստատուած պաշ
տօնէից ժողովը իւր հրաժարականը տալով , վե
հափառ (Թագուհւոյն հրամանաւը նոր դահլիճ
(բապիւն) մը կազմեցաւ . որուն անդամները հե
տեւեալներն են . Ազգերին կոմսը՝ առաջին լորտ
գանձապետութե՛ն այսինքն առաջին պաշտօնեայ .
լորտ Կրէնուորտ՝ գիւանապալիւր լորտ . միտոր
Կլէտսթըն՝ եկամտից տետուչ . լորտ Ղոհն Ռա
սէլ՝ արտաքին գործոց պաշտօնեայ . լորտ Իէլ
մըրսթըն՝ ներքին գործոց պաշտօնեայ . Ալիքսթը
րի դուքը՝ գաղթականաց երկիրներուն տետուչ .
սըր Ղեմա Կրէհէմ՝ առաջին լորտ ծովապետու
թեան . լորտ Կրէնիլի՝ նախագահ խորհրդարա
նին . Կրձիլի դուքը՝ լորտ մասնաւոր կերպ .
միտոր Ստոնէյ՝ Հերպերթ՝ պատերազմի պաշտօն
եայ . սըր Չարլս Վուտ՝ նախագահ ժողովոյն
արձանագրութե՛ն այսինքն Հնդկաստանի գործոց
սըր Վուիլիմ Սթրուտարտ՝ առաջին հոգաբար
ձու անտառաց և հրապարակական շինուածոց :

Այս նոր խորհրդարանին բանելու ձամբան ,
ինչպէս կ'երևի , հետեւեալ երեք գլխաւոր յօ
դուածոց վրայ պիտի կայանայ , այսինքն ազատ
վաճառականութեան սկզբունքը վարդապետել ,
օտար տերութեանց հետ բարեկամական կապի
ցութիւնները ևս առաւել հաստատել , և հայ
րենեաց պաշտպանութեան միջոցները աւելցնել :

— Պաշտօնական գրուածներէ կը հաստատուի ,
թէ Սեճին Երիտանիոյ ամէն տեսակ պատրաստ
զօրքը կը հասնի 280,981 հոգիի . բայց ամսոյմէ
46,678 հոգին գաղթականաց երկիրները կը գըտ
նուին : Այս գումարէն գուրս են արևելեան
Հնդկաստանի ընկերութեան ծառայութեանը
մէջ գտնուող զօրքը :

Ք Ա Ն Ա Ք Ա Ն Ի Ն Ի Ք

Չմուտիս, 2 Յունվարի :

—Քայլ օրագիրը կը հրատարակէ իւր վերջին թուոց մէկուն մէջ, թէ կառավարութեան կողմանէ հրամաններ տրուեցան ՚ի ՚Լիմուտ, որ զինուորական երևելի նաւահանգիստ մըն է, որ պէտքը շուտով պատրաստուին չորս եռայարկ նաւ չորս շոգենաւ և վեց ֆուէկաթ առաջին կարգէն :

Միւս լրագիրները կը ծանուցանեն, թէ պատրաստուած նաւուց մէջ դրուելու նաւաստեաց թիւը շատ մեծ է : Սակայն բան մը չեն ըսեր թէ որ տեղոյ համար սահմանեալէ այս ահա չին նաւական զօրութիւնը : Սակայն երկբայու թիւն չկայ թէ Լիւրպայի գործոց չլերաբերիր ալ միայն Լնդկաստանի մէջ և ՚ի Վրուին Լարեյուսոյ եղած պատերազմական խռովութիւնները պատճառ տուած պիտի ըլլան այս պատրաստութեանը :

ԳԱՂՂԻԱ . Փարիզ, 19—31 Վեկտեմբերի : Լրտաքին գործոց տեսուչ մօսիւ Տրուին տը Լ հուի ՚ի պաշտօնէ յայտարարական նամակ գրեց օտար տէրութեանց քով եղած Վաղղիոյ երեսփոխանաց, որոց կը ծանուցանէ կառավարութեան կերպին փոփոխութիւնը, որ տեղի ունեցաւ ՚ի Վաղղիա : Եւս պաշտօնական նամակին մէջ հետեւալ յօդուածը կը կարդամք .

« Լիւթ Վաղղիան, կ'ըսէ, ընտրեց կառավարութեան կերպ մը որ աւելի համաձայն է իւր բարոցը, իւր աւանդութեանցը և աշխարհին մէջ իւր ունեցած աստիճանին, եթէ իւր օգուտները միապետական կառավարութեան վերահաստատուելուն մէջ ապահովութիւն կը գտնեն զոր չ'ունենին յառաջագոյն, այս բաներուն մէջ անհնախան պատճառ մը չկայ որ իւր արտաքին կացութիւնը փոխուի : Ստորի կայսրը կը ճանաչէ և կ'ընդունի ինչ որ հասարակապետութեան Վահերէցը ճանչցաւ և ընդունեցաւ չորս տարիէ հետէ : Եւսն ձեռքը, նոյն միտքը պիտի շարունակէ առաջնորդելու Վաղղիոյ բաղդը . և ամենէն դժուար պարագայից մէջ ստացեալ փորձառութիւնները բաւականապէս ապացուցին թէ գաղղիական կառավարութիւնը նախանձաւոր ըլլալով իւր յատուկ իրաւանցը, մի և նոյն կերպիւ ծանեաւ ուրիշներուն իրաւունքը, և մեծ փոյթ ունեցաւ իւր կողմնէն գործակից ըլլալու աշխարհիս ընդհանուր խողողութեանը : Վաղղիացոց կայսեր կառավարութեան ջանքը միշտ այս նպատակը պիտի ունենայ, և Լարբոլէոն Վ. հաստատուն փաստահոյսութեամբ կը հաւատայ որ, եթէ իւր գիտաւորութիւնները կատարելապէս համաձայն ըլլան միւս տէրութեանց գիտաւորութեանց հետ, աշխարհիս խողողութիւնը ապահով պիտի մնայ : »

ՍՊԱՆԻԱ . Մատրիտ, 17—29 Վեկտեմբերի : Պրալիօ—Սուրիլլոյի նախագահութեամբ հաստատեալ դահլիճը չլրնալով դէմ դնել իրեն հակառակորդացը, պարտաւորեցաւ հրամարիլ իւր պաշտօնէն, հետեւաբար նոր պաշտօնէից ժողով մը հաստատեցաւ զօրապետ Սոնթալիին նախագահութեամբ, որ յանձնառու եղաւ արտաքին գործոց պաշտօնին : Երա զօրապետը պատերազմի պաշտօնեայ եղաւ . մօսիւ Լորէնթ ներքին գործոց պաշտօնեայ, մօսիւ Լրիսթիցապալ եկամտից տեսուչ, մօսիւ Վահէյ արքարութեան պաշտօնեայ և զօրապետ Սիլաբոլը՝ ծովային զօրութեանց տեսուչ եղաւ :

ԻԵՐՍԱԼԻԱ . Պերլին, 16—28 Վեկտեմբերի : Լատրիոյ վեհափառ կայսրը Լրուսիոյ թագաւորին այցելութիւն ընելու համար Պերլին եկաւ . ուր մեծ փառաւորութեամբ ընդունուեցաւ և նշանաւոր տօնախմբութիւններ եղան ՚ի պատիւ Լորիսթի վեհափառութեան : Կայսրը ամսոյս 9—21ին մեկնեցաւ Պերլինէն, և Տրէզուսյէն անցնելով վերադարձաւ իւր մայրաքաղաքը : Տակաւին ձայն մը չտարածեցաւ այս երկու թագաւորաց տեսութիւնը և խորհրդակցութեանցը վրայ յօր . որոց մասնակից եղան Լանովերի թագաւորը և Վրէժնովերի դուքսը : Եւս երկու տիրող իշխանները զեկտեմբերի 7—19ին եկեր էին ՚ի Պերլին իրենց բարաբարակական յարգանքը մատուցանելու օգոստոսիս կայսեր, որ բազում յարգանք ընդունեցաւ զնոսա :

Իրագրոյս 410 թերթին մէջ մանրամասն տեղեկութիւններ տուած եմք երկու Յոյն մարդասպանաց վրայօր . որոցմէ մէկը՝ Միմիքօ անուն, զինեվաճառ էր, և միւսը դունապան Տէվրիշօղու խանին : Եւս 1851 նոյեմբեր ամսոյն մէջ խորհրդակցութեամբ գլխիւր ժամանակ զինետուելը բերելով հոռոմեաւաւան Լայ պարկեշտ դերձակ մը, որ Տէվրիշօղու խանը կը նստէր, անգլութեամբ սպաննած և զինետանը մէջ թաղած էին զնա : Լահանգիս կուսակալ վստմափայլ Վիամիլ փաշային աշխուրջ հետազոտութեամբ յիշեալ մարդասպանները ձեռք անցնելով, այն ժամանակէ ՚ի վեր բանտարկուած էին և անոնց դատաստանը օրինաւոր կերպիւ ՚ի գործ կը դուրէր : Միմիքօն շատ հարցաքննութիւնէ ետե պարտաւորեցաւ խոստովանիլ իւր ոճրագործութիւնը, և հետեւաբար ՚ի մահ դատապարտեցաւ քրեական յանցանոց համար կազմեալ դատաստանարանէն բաղաքիս : Եւս դատապարտութեան վեճիւր՝ կոստանդնուպօլսոյ բարձրագոյն ժողովէն հաստատուելով, հրաման եկաւ որ ՚ի գործ դըրուի : Ստորի անցեալ ամսոյ 22ին երկու շարթի իրիկուան դէմ Միմիքօ զինեվաճառը իւր գլխն տան առջև գլխատեցաւ ՚ի ներկայութեան խուռն բազմութեան :

Եւս պիտի սոսկալի տեսարան մը՝ թէպէտե մեծ ցաւ կը պատճառէ միշտ մարդոյս սրտին, ՚ի վերայ այս ամենայնի երկբայութիւն չկայ, թէ անհրաժեշտ հարկաւորութիւն մը եղած է անպակասեալ ընկերութեան հաստուցում մը տարու համար : Եւս արտաքին Վրէժնովերի մը, զոր կատարի շուրջ խանած էր՝ գրեթէ բաւատուն օր կար, անցեալ շաբաթ օրը յանկարծ ինքն և և կատարեցաւ, և շարաշար փտալի ցաւերէ ետե, հետեւեալ օրը մեռաւ :

Եւս հաստատուն թէ Վաթըրի Լանի, Սէլէ մէնլի, և Սթէլի անուն հոշակաւոր աւազակապետները, հեղինական նաւով մը թիւնս կողմն հասեր են և այնտեղ կը գտնուին այժմ :

Վսմափայլ Միսաք ամիրային մեծ որդին մեծաշուք Վարդերես աղան երկու շարթի առաւօտուն աւստրիական շոգենաւով հասաւ Իզմիր և նոյն օրը իրիկուան դէմ մեկնեցաւ Պերլին իրթալու : Եւս ինչեալ բարեխնամ պայագատը՝ Պերլին և անոր շրջակայ քաղաքաց 1267 (1850) տարւոյն մարտերէն մնացեալ հաշիւները կարգադրելու կերթայ : Բանգի նոյն հաշիւէն տակաւին մեծ գումարներ անվճար կը մնան :

Սեծահամբաւ Յոյն սեղանուոր պարոն Սիւնոլաքի Պալթաճիին որդին յարգոյ պարոն Լբա մինոնտար, որ երկու շաբաթէ ՚ի վեր կոստանդնուպօլսիս գացած էր ամուսնանալու համար միւսը Սարէլանգղիացի օրիորդին հետ, երկու շաբաթ օրը աւստրիական շոգենաւով վերադարձաւ Իզմիր, ընկերութեամբ իւր նորապալի լծակցին : Եւս յիշեալիս Կի Վիլնա լրագիրը կը հրատարակէ, թէ Լատրիոյ տէրութեան մէջ հասարակութեան ձեռքը գտնուած դրամաթղոց գումարը անցեալ տարւոյն նոյեմբերի վերջին կը հասնէր 158 միլիոն 289,124 ֆրորինի :

Միւրայէն կը գրեն, թէ Լպտէ Գատէր Լի միրը, անցեալ ամսոյ 19ին Լպրաբոր անուն Վաղղիական շոգենաւով ֆուէկաթով հասեր է ՚ի նոյն կողմն . բայց ամենէն չ'ուզեր է ցամաքը ելլել, թէպէտե բազում յարգանք հրաւիրեր է զինքը կողջոյն կառավարիչը : Եւս ինչեալ շոգենաւը՝ որ հակառակ հողմոց պատճառաւ Միւրայի նաւահանգիստը մտած էր, զեկտեմբերի 23ին մեկնեց և անկէց իւր սահմանուած տեղը երթալու :

Կոստանդնուպօլսէն կը ծանուցանեն մեզ, թէ Միւր Լպտէ Գատէրը զեկտեմբերը 26ին ուրբաթ առաւօտուն հասաւ ՚ի կոստանդնուպօլսիս Լպրաբոր անուն Վաղղիոյ շոգենաւով ֆուէկաթով, որուն հրամանատար է Սէն—Սիմոնի մարքէզը : Եւս ինչեալ մեծանուն Միւր ընկերակցեալ է քանի մը երեւելի անձինքներէ և յիսունի չափ պաշտօնատար ունի իւր հետը : Լպրաբոր ֆուէկաթը նաւահանգիստը մտնելուն պէս 21 թնդաւ յօթ արձակեց մայրաքաղաքս ողբունելու համար :

որուն ամրոցներէն անվճար պատասխանեցին Միւրը իսկոյն որ ցամաքը ելաւ թմոխիսանէի մկիթ թը աղթեւու գնաց, և յետ այնորիկ այցելութիւն մը ըրաւ Վաղղիոյ դեսպան մօսիւ տը Լպտէլթ մարքէզին . որ բազում յարգանք ընկալաւ զնա, Լեսպանատունէն կը կըլլայ Շէխիպա մին պարտը գնաց, և բաւական ժամանակ մնաց անոր հետ : Եւս փութացաւ Լարձրագոյն Վրուրը երթալու, և այնտեղ բարձրապատիւ Միմիքօ պարգոսին այցելութիւն մը ըրաւ անոր մասնաւոր սրահին մէջ, ուր ներկայ գտնուեցան պատերազմի պաշտօնեան, և արքարութեան բարձրագոյն ժողովոյն նախագահը : Եւս նապէս արտաքին գործոց պաշտօնէին և ստուակ այցելութիւն մը ըրաւ : Եւս երեւելի անձը ուր որ գնաց մարդասիրական ընդունելութի տեսնելէն ետե, նոյն օրը երեկոյն վերագարձաւ Լպրաբոր ֆուէկաթին մէջ, ուր պիտի բնակի բանի մը օր և յետոյ պիտի մեկնի Պրուսա երթալու :

Վսմափայլ Սէլէլթ պէյը, որ անցեալները օսմանեան դեսպան անուանեցաւ ՚ի Յունաստան, զեկտեմբերի 27ին թրեստու շոգենաւով մեկնեցաւ իւր պաշտօնին երթալու :

Սեծահամբաւ սրբազան Պատրիարքին փոխանորդ գերապատիւ տէր թմարէոս եպիսկոպոսը՝ ընկերութեամբ սուրբ Լրուսաղէմոյ Լիթոնոյն փոխանորդ արժանապատիւ տէր կարապետ վարդապետին և ուրիշ երկու վարդապետաց այցելութեան գնաց Յունաց ամենապատիւ Պատրիարքին, նմանապէս նոյն ազգին սուրբ Լրուսաղէմի փոխանորդին և հոռոմեացաւան Լայոց գերապատիւ Պատրիարքին ՚ի շնորհաւորութիւն տօնախմբութեան սուրբ Օնիգեան :

Վիշարժ ստացուածոց վարձքի պայմանագրութեց վրայ եղած հարկը, զոր մինչև ցայսօր օստիկանութիւնը կը ժողովէր, մօտերս հրապարակական աճուրդը (մէզութ) պիտի հանուի, եկամտից պաշտօնատան մէջ :

Վեկտեմբերի 25ին փայտափաճառ Յոյն մը երբոր եկեղեցիէն դուրս կը կըլլէր, շարագործէ մը դանակով մահու չափ վերաւորեցաւ ՚ի Վալաթիա և կէս ժամէն ետե մեռաւ : Տակաւին յայտնի չէ թէ ինչ պատճառաւ այս մարդասպանութիւնը ձեռք զարնուեցաւ :

ԱՌՔԻՏՊԻԱՆԱ ԻՆԻՔ

Չմուտիս, 2 Յունվարի :

Վիշարժ անցեալ շաբաթու մինչև 96 զուռու չէ չէրին ծախուելէն ետքը, այս շաբաթու վերստին բարձրացաւ անոր գինը, և 20—26 կողովի չափ փաճառեցաւ 98—99 զուռու չէ : Փայլամուտը միշտ հանդարտութեան մէջ կը գտնուի և ծախու առնուլ չկայ առայժմ : Տօրոնին գինը 270—280 զուռու է ըստ տեսակին : Չիծեծած բամպակը 235 զուռու կը ծախուի կենդինարը : Վասապայի ծեծած պատուական ապրանքը 280 զուռու է կարժէ : Սուսամը կ'ուզուի միշտ :

Եւս նոյն գրամախոն—իւն .

(Օսմանեան Լիւսան 108ի վճարելու քաղաք .

Լոնտոն 117
Մարտիլիա 185—186
Թրեստ 435

ԾԱՆՈՒՅՆՈՒՄ

Բաղախն Լայոց կիւսմախոնին չով եր բացած թաղին մէջ Սուրբ Լիւսիս թմարէոս աղային քան գիտացէր շոգ գեպիւր, որ Սանիսայի կանգոնեալ Փափաղեան Սիլեան աղային սպաղոսածն էր, իւր օրինաւոր ծառան գացը այսինքն իւր դրոյնը յետօք ին ծախուի : Եւս գեպիւր, որ 18 ինչոսն երեսունի և 35 ինչոսն երեսունի—նէն, քարին միայն հարկը ըստ լայն (իւսն) ինչոսն սորթ Սիլեոյեան քաղաքին քաղախն : Սիլեոյ մասնաւոր փեղէի—նիւնէր սքանալ Լարձրուոյ Լարձրատեան գրապարտը այս վաճառման վայոք :

Հրատարակիչ և տէր լրագրոյս .
Վահագն Վ . Պալթաճիին .
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐՄԱՆԵՆ